

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בשב"ק פרשת במדבר תשפ"ג לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף שס"ד

דרשת פרקי אבות

במשנה (אבות ו-ב) אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו'. כבר הקשו המפרשים, שהרי מטרת הבת קול להתרות בבני אדם על עזבם את התורה, ואם כן מדוע אין קול זה נשמע לבאי העולם. וידועים דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע (הובא בדגל מחנה אפרים ריש פרשת ויקרא), דאם כי קול זה לא נשמע לגוף האדם, אבל נשמתו שומעת אותה, ובכל יום ויום חולפים הרהורי תשובה וחרטה בכל נפש מישראל, אשר זה בא מהתעוררות הבת קול, אלא מי שיש בו דעת נאחו בהרהורים אלו, ומתחיל תיכף ומיד לפשפש במעשיו, עד שבאמת זוכה לתשובה. ומי שאין בו דעת אינו שם לבו להרהורים הללו, ועובר לסדר יומו ע"כ. ובדברי שמואל (סלונים) הוסיף, דכיון שהקב"ה שומר תורתו (ירושלמי ראש השנה א-ג), ומאחר שמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:), לכן אדם אשר לא יאבה לשמוע בת קול הקוראת לתשובה, אין משמיעים לו ע"כ.

במשנה (אבות ו-ב) אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב, ומכרזת ואומרת, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו'. כבר הקשו המפרשים, שהרי מטרת הבת קול להתרות בבני אדם על עזבם את התורה, ואם כן מדוע אין קול זה נשמע לבאי העולם. וידועים דברי מרן הבעל שם טוב זי"ע (הובא בדגל מחנה אפרים ריש פרשת ויקרא), דאם כי קול זה לא נשמע לגוף האדם, אבל נשמתו שומעת אותה, ובכל יום ויום חולפים הרהורי תשובה וחרטה בכל נפש מישראל, אשר זה בא מהתעוררות הבת קול, אלא מי שיש בו דעת נאחו בהרהורים אלו, ומתחיל תיכף ומיד לפשפש במעשיו, עד שבאמת זוכה לתשובה. ומי שאין בו דעת אינו שם לבו להרהורים הללו, ועובר לסדר יומו ע"כ. ובדברי שמואל (סלונים) הוסיף, דכיון שהקב"ה שומר תורתו (ירושלמי ראש השנה א-ג), ומאחר שמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:), לכן אדם אשר לא יאבה לשמוע בת קול הקוראת לתשובה, אין משמיעים לו ע"כ.

ויש להבין מהו ענין הדגלים הללו, הלא כלל ישראל אומה אחת היא, אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה, ולמה חילקו אותם לארבעה דגלים שונים, ואין צבעו של זה כצבעו של זה. ולא עוד, אלא ששבט לוי אין לו דגל כלל, אלא מחנה הלויים הם באמצע בתוך המחנות (ב-ו). גם להבין הענין שכבר יעקב אבינו מסר להם סימן זה איך ישאו אותו ממצרים.

ובמדרש תנחומא (בפרשתנו יד) איתא, כיון שנגלה הקב"ה על הר סיני, ירדו עמו כ"ב אלף מרכבות מלאכים, שנאמר (תהלים סח-יח) רכב אלקים רבותים אלפי שנאן, והיו עשוין דגלים דגלים, לכך נאמר (שיר ה-י) דגול מרבבה. כיון שראו אותן ישראל שהיו עשוין דגלים, התחילו מתאווים לדגלים, אמרו ולואי שאנו נעשין דגלים כמותן, לכך נאמר (שם ב-ד) הביאני אל בית היין, זה הר סיני ששם ניתנה

אמנם במדרש שמואל כתב, דבת קול זו אינו אלא משל, שמאחר וניתנה תורה בהר סיני, ונשבטו כל ישראל לעסוק בתורה, לכן כאשר אין עוסקים בה, צריך אדם לדמות בנפשו כאילו מכריזו הר חורב, אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ע"כ.

ויש לומר עוד, ובהקדם לבאר מה שנאמר קודם מתן תורה, ומשה עלה אל האלקים, ויקרא אליו ה' מן ההר לאמור, כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל (שמות ט-א). ויש להבין ההקדמה 'כה' תאמר, ודי באמרו אמור לבית יעקב. וגם להבין מה שהתחיל בבית יעקב וסיים לבני ישראל.

גם להבין מה שנאמר להלן בפרק זה (ו-ו), התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ואלו הן וכו', המכיר את

הללו. וכאשר ראו ישראל התוצאות הגדולות שנבראו על ידם, נתאוו ישראל גם כן לדגלים, שגם הם רוצים לזכות להיות כמותם. ולכן כאשר יראו תמיד איך שהם חונים על דגליהם כמו המלאכים שנבראו מעבודת הלויים, יתאמצו תמיד ללכת בדרכי התורה. – ומעתה שבט לוי שראו בעיניהם מה שהם היו פועלים בעבודתם, שירדו כ"ב אלף מלאכי מעלה שנבראו על ידם, לא הוצרכו להתאוות לדגלים, כי הם כבר זכו לזה, אלא שאר ישראל שהיו עד עתה ערום ועריה, הם נתאוו להתעלות להיות דגלים.

*

והנה הכלל ישראל מחולקים ל"ב שבטים, אשר לא ראי זה כראי זה, ולכל שבט יש ענין מיוחד, אשר בזה היא שורש עבודתו, ועל כן יש י"ב שבילין להעלות עבודתם (עיין מגן אברהם או"ח סימן סח). ויעקב אבינו כאשר בירך אותם, המשיל כל שבט לחיה אחרת, שאין אחד דומה לשני. וכמו מלך שאנשי צבא שלו מחולקים לכמה דרגות, הולכי יבשה, הולכי ימים, הולכי אויר וכו', וביחד הם משלימים כבוד המלך וצבאיו, כן הוא גם בצבא של מלך מלכי המלכים. ויעקב אבינו סידר אותם לארבע רוחות, וכמו שהאריך הרמב"ן (ב-ב) מהות כל שבט ושבט בעבודתו, והרוח שהוא עומד בו מכוון בגשמיות נגד עבודתו ברוחניות. וכל קבוצה של שלוש שבטים הם מתאימים להיות מחוברים יחד בעבודתם, ולכן היה להם דגל מיוחד, אשר צבעו של זה לא כצבעו של זה. – וכמו כן כל יחיד ויחיד יש לו תפקידו בעולמו אשר בו יוכל להתעלות, אשר ה' מזמין לו זאת בתכונתו ובכשרונותיו וזיווגו ופרנסתו.

ואמרו (אבות א-ב) על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ויש בני אדם שעיקר השלימות בהם היא תורה, ללמוד וללמד ולהרביץ תורה. ולא כל אדם זוכה לזה, ויוכל להשלים עצמו גם בעבודה, זו תפלה, בשירות ותשבחות להלל ולשבח קונו, בתפלתו ובאמירת שירי דוד עבדך. ויש שעיקר תפקידם לגמול חסד בהונו ובגופו, אשר לשכרם אין קץ, ובהתאסף עבודת כלל ישראל יחד מתעלה כבוד ה', אשר עבור זה ברא עולמו.

ולכן נתאוו ישראל לדגלים, כי אותיות דג"ל, רומז לשלשה עמודי העולם שזהו שורש עבודתן של ישראל. כי אות למ"ד הוא לשון לימוד, רומז על לימוד התורה. ואות גימ"ל רומז לגמילות חסדים (שבת קד.), ואות דל"ת רומז לתפלה, כדלים וכרשים דפקנו דלתיך. והמלאכים הנבראים ממצות בני ישראל, להיות למעלה דגלים למרכבה, הם משלשה עמודי העולם הללו. וכל אחד מוטל עליו להשלים עצמו במה שנוגע לתכונות נפשו, במצב שהעמידו ה' בעולמו.

תורה שנמשלה ליון, שנאמר (משלי ט-ה) לכו לחמו בלחמי ושתו בייין מסכתי וכו'. וכן הוא אומר (תהלים כ-ו) נרננה בישועתך ובשם אלקינו נדגול, ימלא ה' כל משאלותיך, אמר להם הקב"ה התאויתם בדגלים, חייכם הריני עושה משאלותיכם, ימלא ה' כל משאלותיך. מיד הקב"ה הראה אהבתו לישראל, ואמר למשה, לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו, איש על דגלו באותות ע"כ. ויש להבין הענין מה שנתאוו להיות דגלים כמו המלאכים. וגם להבין הלא מלאכי מעלה אין להם מספר, וכמו שנאמר (איוב כה-ג) היש מספר לגדודיו, ואיתא בגמרא (חגיגה יג:) אלף אלפים ישמשוניה (דניאל ז-י), מספר גדוד אחד [הוא מספר של כל גדוד וגדוד], ולגדודיו אין מספר [כמה גדודין יש] ע"כ. ולמה ירדו במתן תורה רק מספר קטן של כ"ב אלף מרכבות מלאכים.

*

ובפשוטו יש לומר במה שנתאוו לדגלים, כי מצוין אנו לזכור תמיד מעמר הר סיני, וכמו שנאמר (דברים ט-ט) רק השמר לך ושמור נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך, והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב. וכאשר עמדו ישראל בהר סיני היה להם התעוררות גדולה מהמראה הנוראה איך ירד ה', וההר בוער באש עד לב השמים, ונתפעלו מאד מראייתם פעם ראשונה כבוד מלכותו למעלה. וכדי שישאר זכר לנגד עיניהם תמיד מראה הר סיני, נתאוו שיהיה חנייתם בדגלים, כמו שירדו המלאכים למטה במתן תורה, אשר מזה יהיה להם זכרון תמידי למעמד הנבחר.

אך כבר דברנו שיש בזה עוד (עיין שמן ראש ח"ב פ' במדבר דף ז), כי ישראל במצרים היו ערום ועריה מן המצות (רש"י שמות יב-ה), רק שבט לוי שלא היו בשיעבוד (רש"י שם ה-ה), הם עבדו את ה' גם במצרים, וכדאיתא במדרש (שמו"ר יט-ה) לא בקשו ישראל למול במצרים, אלא כולם בטלו המילה במצרים, חוץ משבטו של לוי, שנאמר (דברים לג-ה) וללוי אמר תומיך ואוריך, למה, כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, במצרים ע"ש. והנה אמרו (אבות ד-יא) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והיינו מלאך מליץ טוב. ואם כן שבט לוי במצרים העמידו צבאות של מלאכים ממעשיהם הטובים שעשו.

וכמו ששורש נשמתן של כלל ישראל הם ששים רבוא, כן שורש נשמתן של שבט לוי הם כ"ב אלף, וכמו שנאמר בפרשתנו (ג-לט) כל פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן על פי ה' למשפחותם, כל זכר מבן חודש ומעלה שנים ועשרים אלף. ויש לומר כי המרכבה של כ"ב אלף מלאכים שירדו למתן תורה, הם פרי עבודת הלויים שמספרם כ"ב אלף, שבמעשיהם הטובים נבראו המלאכים

שתהא על כל דגל חלק מכל אחד מהאבות, שכל אחד השלמתו באופן אחר, יש בחסד כאברהם, ויש בעבודה כיצחק, ויש בתורה כמו יעקב.

*

והנה באהב ישראל שם העיר, למה השמיטו משם אברהם, האות ה', ולא האות מ"ם שבסופו, לפי מה דאיתא בזה"ק (ח"א לד:): על המ"ם סתומה מלסרבה המשרה (ישעיה ט-ט), שרומזת למסע הדגלים, שנסיעתן היתה כמין מ"ם סתומה שיש לה ארבע דפנות, דהיינו ב' דגלים כמין ד', וב' דגלים השניים כמין ד' מהופכת, ובאמצע היה מחנה שכינה שהוא הארון וכל כליו ומחנה הלויים. אם כן לפי זה היה לו להמ"ם סתומה מאברהם לחופף עליהם באויר, שהיא מרומזת למסע הדגלים, והה"א תכתב על המפה. אך התירוץ על זה הוא, שהשי"ת לא רצה להזכיר על בניו הנעימים שום שם של קללה ח"ו, ואם היה כתוב על מפה הד' ה' מאברהם והק' מיצחק והב' מיעקב, היה משמעות קב"ה שהוא ח"ו לשון קללה. על כן היה מההכרח שהה"א תפרח באויר, והמ"ם תכתב על המפה. ולכן כאשר ראה בלעם הרשע שהה"א פורחת באויר, כדי שלא יהא נקרא קב"ה, אמר (במדבר כג-ח) מה אקוב לא קב"ה א-ל עכ"ד ודפח"ח.

ועל פי זה פירש אא"ז ז"ע בספרו אבן שלמה בפרשתנו (אות ה), מה שנאמר ודגלו עלי אהבה (שיר ב-ד), ובמדרש רבה שם, אל תקרי ודגלו אלא ודילוגו. דזה שנכתב המ' בהדגל, ודילג אות ה' להיות פורחת, זה נקרא דילוג, שאינו נכתב כסדר, וזה הדילוג הוא מאהבת ה' לישראל, לבל יהיה אותיות קב"ה. וזהו שאמר אל תקרי ודגלו עלי אהבה, היינו שהדגלים בבחינת אהבה שלימה, רק אם תאמר ודילוגו ר"ל מה שדילג האות ה' וכתב אות מ', זה מורה אהבה שלימה ע"ש.

*

ויש לומר בזה עוד, דאיתא בגמרא (נדרים לב:) אמר רבי אמי בר אבא כתיב (דברי הימים א א-כז) אברם וכתוב (שם) הוא אברהם, בתחלה המליכו [השליטון] הקדוש ברוך הוא לאברהם על מאתים וארבעים ושלושה אברים, ולבסוף על מאתים וארבעים ושמונה אברים, ואלו הן שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויה [שבתחלה המליכו הקב"ה על איבריו שהם ברשותו לזוהר מעבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו, שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע. ולבסוף כשנימול המליכו הקדוש ברוך הוא אפילו על אלו, שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה] ע"כ. ונראה דמה שהזכיר ראש הגויה, אין הכוונה רק על מה שנצטוו אברהם להמול, אלא קדושת אבר זה גם כן אינו ברשותו, כי יוכל לבוא לידי פגם באונס, והקב"ה המליכו שיהיה ברשותו ולא יבוא לידי אונס. ולפי זה עבודת האדם

ויסופר על הרה"ק רבי זושא ז"ע שאמר שאינו מתיירא שיענישו אותו בבית דין של מעלה על שלא השלים את עצמו להיות כאחד מן האבות הקדושים, או כמו הרמב"ם וכדומה, אלא מתיירא שיענישו אותו למה לא נתגדל להיות 'זושא', כלומר לפי כחו ויכולתו דוקא. כי אין תובעים מן האדם מדריגות והשגות יותר מכפי כחו, אלא כפי כחות נפשו וחכמתו, כמה שהוא יכול כן להתעלות ולהתגדל בהם, את זה יתבעו ממנו אם לא השלים עצמו כדבעי ע"כ.

ואנא מארי זצ"ל בספרו ויאמר יהושע (פ' ויגש אות ה) פירש בזה המדרש (ב"ר צג-ג) ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (בראשית מה-ג), אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו', יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו וכו', לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים נ-כא) אוכיחך ואערכה לעיניך, על אחת כמה וכמה ע"כ. דזהו שדייק שיוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, דהתביעה המיוחדת לכל האדם היא, לפי כחות נפשו, ולפי תפקידו המיוחד שהזמין לו ה' חייו בעולמו ע"כ.

וזהו הענין מה דאיתא במדרש, איש על דגלו באותות לבית אבותם, אל תקרי באותות אלא באותיות לבית אבותם, שעל הדגלים היו חקוקות האותיות של האבות הקדושים, אברהם יצחק יעקב. וזה בא לרמוז לישראל, כי האבות גם כן היה עבודתם שונה זה מזה, כי אברהם עיקרו חסד, ויטע אשל בבאר שבע (בראשית כא-לג), ושלישי למילתו כחום היום יושב על פתח האהל להכניס אורחים. ויצחק היה עמוד העבודה, שפשט צוארו להשחט לעולה, ועמוד התפלה, ויצא יצחק לשוח בשדה (שם כד-גט). ויעקב עמוד התורה, איש תם יושב אהלים (שם כה-כו). ולכן 'איש על דגלו', שאותיות דג"ל רומזים לתורה עבודה וגמילות חסדים, וזה עולה בקנה אחד 'באותות לבית אבותם', שגם האבות היו מחולקים בעבודתם. וכל אחד מישראל יוכל להתעלות, באחד מעמודי העולם, להשלים תכלית בריאתו.

ובאזהב ישראל (ליקוטים) הביא מספר הפליאה (מו:): ששמות האבות על הדגלים לא היו כסדרן, אלא על כל דגל היה כתוב אות אחת משמות כל האבות. דהיינו בדגל הראשון היה כתוב הא' מאברהם והי' מיצחק והי' מיעקב, ועל דגל הב' היה כתוב הב' מאברהם והצ' מיצחק והע' מיעקב, ועל דגל הג' היה כתוב הר' מאברהם והח' מיצחק והק' מיעקב, ועל דגל הד' הם' מאברהם הק' מיצחק והב' מיעקב, נשאר הה"א מאברהם שהיתה פורחת באויר, ומחופפת על ישראל שלא ישלוט עליהם שום רע וקללת בלעם הרשע, על דרך הכתוב (בראשית מז-כג) ה"א לכם זרע, ושמן הה"א מתברכין ישראל ומתרבים בבנים ובזרע של קיימא ע"כ. – והטעם בזה שלא היו כתובים כסדרן, כדי

הוא לקדש הרמ"ג אברים שהם ברשותו, ואז מקבל מתנה מן השמים על שאר החמשה אברים, שהם גם כן יהיו ברשותו. וזהו בכלל מאמרם (שבת קד). בא ליטהר מסייעים אותו, שגם מה שאינו ברשותו ניתן בידו, ולא יאונה לצדיק כל און (משלי יב-כא), ורגלי חסידיו ישמור (שמואל א ב-ט).

וכדאי להעתיק מה שכתוב בספר מגילת סתרים להרה"ק רבי אייזיק מקאמרנא זי"ע, שכתב על עצמו, שבהיותו כבן ארבע עשרה שנה, עבר עלי איזה זמן מועט התגברות גדול מס"מ ימ"ש, ולא שמרתי את ראות עיני, והיה לפני שני דרכים של גיהנם וגן עדן, ונתעורר הטוב ונכנסתי לבית הכנסת ביחידות באיזה יום, ובכיתי בכיות כמעין הנובע לפני יוצר בראשית שימחל לו, עד שנתעלפתי, וקראו לפני ואשלם נחומים לו ולאבליו (ישעיה נ-יח). ומיום ההוא עד היום, עשרים וחמש שנים, לא הסתכלתי ולא ראיתי ראייה בעלמא שום צורה של אשת איש, ויש לי שמירה על זה מן השמים שלא יודמן אף במקרה, וחזרתי לעבודת יוצר בראשית לתורה ולתפלה עכ"ל"ק (הובא בעשר קדושות ט-כג).

ולכן היה נרשם על הדגל משמו של אברהם, רק אותיות אברם, שמספר אברים אלו הם ברשותו של אדם, וזהו עבודת האדם כל ימיו לקדשם, ולהתנהג בהם כפי ציווי ה', וכמו שעשה אברהם תחלה, אשר עבור זה נקרא אברם. אבל האות ה' של אברהם, הרומזת על האברים שאינם בידו, זה היה פורח עליהם מלמעלה, שאם יזכו להתעלות במה שבידם, יזכו למתנה מן השמים אשר גם הה' אברים שבאדם שאינם ברשותו, לא יאונה לצדיק כל און.

*

ופרשה זו מלמדת אותנו, שנתבונן קודם שנכנסים לחג זמן מתן תורתנו, אשר הגם שעל כל אחד מאתנו מוטל לקיים כל מצות ה', מכל מקום יש לכל אחד עבודה שונה מחבירו, כפי מה שברא אותו במעלותיו וכשרונותיו. כי בפרשה זו מונים מספר בני ישראל, כל אחד יש לו מספר שונה, שאין דוגמת מספר זה אצל אחר. וביחד הם ששים רבוא ישראל נגד ששים רבוא אותיות התורה, שכל אות יש לו צורה שונה מחבירו. וגם האותיות שהם שוות, כל אחת מונח בענין ובפרשה ובמצוה אחרת, שאין חבירו נמצא שם.

ויש לכל ישראל דגל מיוחד כפי שורש נשמתו, והיינו שיש חשבון מן השמים על כל אחד מישראל על מקומו וסביבתו היכן הוא חנייתו, באיזה מדינה הוא דר, ובאיזה סביבה, ובאיזה בית המדרש, ובאיזה מקום פרנסה וכו'. וכו'. – וישנם עבודות שמייוחדות לאחרים ואינם עבורו, ועבודת

שבת לוי מיוחד בהמשכן, והזר הקרב יומת. – ובשבת לוי עצמו ישנם כהנים וישנם לויים. והלויים עצמם מחולקים, עבודת גרשון וקהת ומררי, איזה חלק מהמשכן הוא נושא. – ולפעמים משתנה עבודת האדם בעצמו משנות נעוריו ולאחריו, אשר עבודת הלוי במשכן התחיל רק מבן חמש ועשרים שנה ומעלה (ח-כג), ולא לפני זה. ומבן חמשים שנה משתנה עבודתו, ישוב מצבא העבודה ולא יעבוד עוד, עבודת משא בכתף, ושרת את אחיו, לנעילת שערים לשיר ולטעון עגלות. ולכן כל אחד צריך להיות שמח בחלקו שהנחיל לו ה' בעולם, ולשום כל מעיינו להשלים עבודתו במה שהזמין לו ה', כי התביעה על האדם והתוכחה יהיה רק 'לפי מה שהוא'.

ובזה נבוא אל המכוון, כי הנה משה רבינו בא לבני ישראל להציע להם תורת ה', והלא בין ששים רבוא ישראל ישנם כל סוגי בני אדם, חכמים ונבונים וטפשים, בעלי כשרונות ומחוסרי כשרונות. ישנם בית יעקב, המדריגה הפחותה, וישנם בית ישראל, המדריגה המעולה, ואיך יתכן ליתן תורה אחת לכולם, וכי כולם מסוגלים להתעלות לעם סגולה. אבל האמת היא, כי אין הקב"ה מבקש מן האדם אלא לפי מה שהוא, לנצל רק מה שיש בידו ובכחו, והתביעה לבית יעקב אינו דומה להתביעה מבית ישראל, רק כל אחד לפי כחו. והנה מדה זו של המכיר את מקומו, הוא לפי הסדר, קנין הכ"ה שבקניני התורה. וכ"ה תאמר לבית יעקב, לא מתבקש מן האדם אלא שכל אחד יכיר את מקומו, ולפי מצבו ותכונתו ישלים עצמו. ולכן יכולין ליתן התורה הן לבית יעקב והן לבית ישראל, כי לכל אחד נדרש רק לפי מקומו.

ועל זה אמרו במתן תורה, קול ה' בכח (תהלים כט-ד), לפי כחו של כל אחד ואחד, הזקנים לפי כחן, הבחורים לפי כחן, והקטנים לפי כחן, והנשים לפי כחן (שמו"ר ה-ט). וזה כולל לא רק בגשמיות לסבול את הקול כל אחד לפי כחו, אלא גם בהתביעה של נתינת התורה, אין הקב"ה בא בטרונאי עם בריותיו, אלא כל אחד לפי כחו.

והנה מי שאינו עוסק בתורה, הרבה פעמים הסיבה היא, בשביל שחושב שלפי כשרונותיו ממילא לא יגיע להיות תלמיד חכם וגדול בתורה, ועבור זה לא מחשיב מה שיש בידו להגיע לפי כשרונותיו. אבל מהר חורב אנו רואים, אשר קול ה' היה בכח, בכחו של כל אחד ואחד, לכל אחד מישראל נשמע הקול לפי מהותו. וזהו הבת קול, הקול החוזר מאותו קול ה' בכח שנשמע בהר חורב, שלא מתבקש מן האדם אלא לפי מה שהוא, ואוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

סעודה שלישית

אמונה פשוטה בבורא עולם, שיש להכנע לכל מה שיצוה לנו ה'.

*

ויש לומר עוד, כי באמת אופן קיום המצות אצל ישראל, ולעומת זה גם כאשר ירצו האומות לקבל התורה, אין ערך ודמיון כלל זה לזה. כי בני ישראל כאשר הם מקיימים מצוה, הרי זה נכנס בתוך פנימיותם, שמתרומם הלב ובווער בהתלהבות שזוכה לעשות רצון קונו, אשר הרגשה זו לא יתכן בגויי הארץ. וגם חסידי אומות העולם שמקיימים שבע מצות בני נח, אין מרגישים שום עילוי בזה, אלא כמו כל בני מדינה מצריכים לקיים חוקי המלך שמטיל עליהם, שעושים רצון המלך מן השפה ולחוץ.

וכמו כן במצות לימוד התורה, שישראל העוסקים בתורה מחדשים תמיד בהתורה ענינים חדשים בעמקות התורה, אשר גוי הלומד תורה, גם החכם ביותר, אין במציאות שיתגדל כמו אחד מגדולי ישראל, כי הם עם הדומה לחמור, בלי שום הרגשה פנימית בקדושת התורה ומצותיה.

ועל זה היה טענתם למה נתקברו אלו יותר מאלו, היינו שגם אם היינו מרוצים לקבל התורה ומצותיה, הרי זאת באופן אחר לגמרי ממה שנתן לישראל, ומה ראו ישראל להתקרב יותר. אבל האמת היא שאין שינוי זה בא מצד נותן התורה, אלא מצדם, שאין להם הכלים לזה. האדם הוא עפר מן האדמה, דם ובשר גשמי, ואיך ישיג טעם רוחני של קדושת התורה. וזה יתכן רק אחר שמזככין החומר להפכו לצורה, כל אחד לפי ערכו, אז מאיר אצלו ביותר נפשו שיוכל להרגיש עמקות התורה וקדושת מצותיה. וזה בא לנו על ידי אבותינו הקדושים, שבאנו לעולם בהכנת גודל קדושתם, לזכך כל פסולת גשמי, והגופים שלנו שונים לגמרי מגופי האומות, להיות מזוככים, וכלים לקבל קדושת התורה.

והרי גם אחר כל זה, עברנו שיעבוד מצרים, שתכליתו היתה לזכך את גופנו עוד יותר, וכמו שנאמר (דברים ד-ב) ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה. – וזהו שהשיב להם ה', אמת שישראל נתקברו יותר מכם, אבל אין זה מצדי שאני קרבתני אותם יותר, אלא הם עצמם זיככו נפשם להיות כלים לזה,

ויתלדו על משפחותם לבית אבותם (א-יח). בילקוט (סימן תרפד) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהלים צו-ז) הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין, ויתלדו על משפחותם, לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצות, אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני (ויקרא כז-לד), ואחר כך וידבר ה' במדבר סיני שאו את ראש כל עדת בני ישראל (במדבר א-א), שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהן ע"כ.

והמפרשים הקשו מה היה טענתם של האומות, הלא הקב"ה הציע גם להם תורתו, ולא רצו לקבלה, וכמו שאמרו (עבודה זרה ב:), כתיב (דברים לג-ב) ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, וכתיב (חבקוק ג-ג) אלוה-ה מתימן יבוא וגו', מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן. אמר רבי יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה ע"כ. ואמרו בילקוט (סימן רפו) שנגלה על בני עשו הרשע ואמר להם מקבלים אתם עליכם את התורה, אמרו לו מה כתיב בה, אמר להם לא תרצח, אמרו לו הוא ירושה שהוריש לנו אבינו, ועל חרבך תחיה (בראשית כז-מ). נגלה על בני עמון ומואב, אמר להם מקבלים את התורה, אמרו לו מה כתיב בה, אמר להם לא תנאף, אמרו לו והלא כולן בני מנאפים הן, שנאמר (שם יט-ל) ותהרין שתי בנות לוט מאביהן. נגלה על בני ישמעאל, אמר להם מקבלין אתם עליכם התורה, אמרו לו מה כתיב בה, אמר להם לא תגנוב, אמרו לו זו ברכה שנתן לנו אבינו, שנאמר (שם טז-יב) והוא יהיה פרא אדם, וכתיב (שם מ-ט) כי גונב גונבתי. וכשבא אצל ישראל, מימינו אש דת למו, פתחו כולם ואמרו (שמות כד-ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ע"כ. ואם כן מהו טענת האומות מפני מה נתקברו אלו מאלו.

ויתכן שעל זה גופיה שאלו, איך יתכן זאת, שהם אין בכחם לקבל על עצמם אפילו מצוה שכלי אחת, לא תרצח ולא תנאף ולא תגנוב, ובני ישראל הם כל כך קרובים לה', שעומדים מוכנים לקבל תרי"ג מצות גם כאשר לא שמעו עדיין מה מבקשים מהם, ולהקדים נעשה קודם לנשמע, שמזה נראה שיש להם קירבה לה' יותר משאר האומות. ועל זה השיב ה', שזה מובלע בדמם מאבותיהם שמסרו נפשם עבור כבוד ה', ומהם ירשו זאת,

והביאו לי ספרי יחוסים כדרך שבני מביאים, אשר מאות שנה מקדם התחילו לזכך נפשם וחומרם, עד שנעשו כלים להשיג עומק קדושת התורה ומצותיה.

*

והנה אמרו חז"ל (סוטה ה.) לעולם ילמד אדם מדעת קונו, שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות נכונות תבור וכרמל שבאו שם] והשרה שכינתו על הר סיני ע"כ. וזה בא ללמד על מאמרם (תענית ז.) הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה-א), לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה ע"כ. והיינו שכמו שהמים כאשר יורדין ממקום גבוה למקום נמוך, אם ימצא אחר זה מקום שנמוך עוד יותר, יעזוב את מקומו עד שתגיע למקום הנמוך ביותר. כמו כן נתינת התורה היתה על ידי משה רבינו, שזכה לקבל גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש (ירושלמי פאה ב-ד), כי אצלו היה המקום הנמוך ביותר, אשר לענותותו לא היה עוד דוגמא בישראל, וכמו שנאמר (במדבר יב-ג) והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה. וכמו שפירשו (עיין קדושת לוי לאבות), משה קבל תורה מסיני (אבות א-א), כי מאותה סיבה שנבחר סיני למתן תורה, שהוא נמוך שבהרים, עבור מדה זו קיבל גם משה כל התורה אז בסיני, כי הוא היה עניו מאד מכל האדם.

ומצינו בגמרא (הוריות יד.) דרב יוסף קרי ליה סיני, וברש"י לפי שהיו משניות וברייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני ע"ש. ולא מצינו תואר זה על שאר אמוראים, והוא כי זכה לזה עבור גודל ענותותו שהיה ברום המעלות, כמו שאמרו בגמרא (סוטה מט:) משמת רבי בטל עונה ויראת חטא. ואמר ליה רב יוסף לתנא לא תיתני עונה דאיכא אנא [שאנא ענותן] ע"כ. הרי שבשעה שמת רבי עיינו החכמים אם נמצא עוד ביניהם ענותן כרבינו הקדוש ולא מצאו, ואמרו משמת רבי בטלה עונה, ואמר רב יוסף אל תיתני עונה דאיכא אנא, הרי כי היה בדורו דוגמת משה, עניו מאד מכל האדם, ועל כן זכה להיות סיני, שכל התורה סדורות לו כנתינתן מסיני.

אך אכתי יש להבין, אם רצה ה' ללמד מדת עונה במה שבחר בהר סיני, למה בחר הר, יותר יוצדק ליתן התורה במישור או בעמק, שמבטא עוד יותר מדת הענוה. ובפרי העץ (פ' שופטים ד"ה לבלתי) כתוב, דהוא להורות דצריך להיות גם ויגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים ב יז-ו) ע"ש.

ויש לומר עוד, דלכאורה יש להבין, אם זכה רב יוסף למדת עונה ושפלות רוח, איך יתכן שהכיר מעלתו, עד שיאמר להתנא לא תיתני עונה דאיכא אנא. אך באמת גם על משה רבינו יוקשה, וכי לא הכיר גודל מעלתו, שעולה ויורד בשמים, ופה אל פה אדבר בו, ואומר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם (במדבר ט-ח), ומה גם לכל האותות והמופתים אשר עשה משה. ועם כל זה כותב בתורה בציווי ה', והאיש משה עניו מאד מכל האדם (במדבר יב-ג), ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לד-ז).

ובביאור הדברים כתוב בספר שם משמואל (פ' שמיני תרע"ד ד"ה ויאמר) בשם אביו הגד"ק בעל אבני נזר זצ"ל, שיש שני מיני הכנעות, יש הכנעה מחמת שיודע ומרגיש שפלות עצמו, ויש הכנעה שאף שיודע מעלתו, מכל מקום לעומת שיודע ומשיג גדלות האלקות, הוא בעיניו כאפס ואין, ואפילו היתה מעלתו אלפים פעמים ככה, אין למציאותו נגד מציאות ה' ראויה להקרא מציאות כלל. וממין זה האחרון היה רב יוסף שאמר לא תתני עונה דאיכא אנא, דאף שיודע מעלותיו ושהוא עניו, מכל מקום לא היה תופס מקום בעיניו להקרא שיש לו מציאות בצד מה ע"כ.

ודבר זה לימד אותנו ה' במה שבחר בהר דייקא ליתן עליו תורתו, כי מי שהוא שפל וגרוע במעשיו, ומכיר ערכו ואינו מתגאה, ענוה זו לא חשובה כל כך, שהרי באמת אינו כלום, והענוה של עמק ומישור אינה ענוה, כי באמת אין להם במה להתגאות. אבל מי שעומד ברום המעלות, וגבוה כהר, ועם כל זה לא מסתכל למטה, שהוא גבוה ממישור ועמק, ומתגאה כנגדם, אלא עיינו צופיות למעלה, שויתי ה' לנגדי תמיד, וכנגד גודל ה', ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין, גם האדם השלם הוא רק כמו פירור בעלמא. ולדוגמא כאשר מביט מעראפלאן למטה על הארץ, האדם היא קטן רק כרגיר של עפר. ענוה כזו היא משובחת, וכזה היה מדת הענוה של משה רבינו, ונחנו מה (שמות טז-ו), לא תופס מקום ואין לו מציאות כלל, וכמו כן אחריו רבינו הקדוש ורב יוסף.

ועל כן נבחר למתן תורה הר סיני, הגם שהוא גבוה בעצם משאר מקומות הנמוכות, מכל מקום הוא נמוך שבהרים, שכאשר מסתכלים על ההרים שהם גבוהים יותר, אין חשיבות כלל לגובהו. ועל דרך זה ילמד אדם מדעת קונו, שגם כאשר הגיע כבר בעבודתו למעלות רמות, אין זה כלום נגד מציאות הבורא יתברך שמו, ומדת ענוה זו משובחת היא.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יוסף שטרייכער הי"ו לרגל השמחה השחיה במענו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' פנחס שטראהלי הי"ו לרגל השמחה השחיה במענו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' אייזיק איידלס הי"ו לרגל השמחה השחיה במענו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יואל טעללער הי"ו לרגל השמחה השחיה במענו בארוסי בתו למול טוב	מוה"ר ר' לוי מיכאל גראסס הי"ו לרגל השמחה השחיה במענו בנישואי בנו למול טוב
--	---	--	--	---